

Anna Kuszmiruk

Henri Bergson: zapomniany filozof. Odrodzenie Bergsonizmu w XXI wieku

„Żyje pośród nas myśliciel, którego nazwisko jest dziś na ustach wszystkich, który zdaniem uznanych filozofów wart jest porównań do najlepszych, a który za pomocą swego pióra i umysłu zniweczył wszelkie przeciwności i zdobył czytelników tak na uniwersytetach, jak i poza nimi. Ponad wszelką wątpliwość i za powszechnym konsensusem prace Pana Henri Bergsona uznane zostaną przez przyszłe pokolenia za jedne z najbardziej charakterystycznych, płodnych i chwalebnych naszego stulecia. Wyznaczają ważny, niezapomniany moment w dziejach. Otwierają pewien etap w myśli metafizycznej. Ustanawiają zasadę rozwoju, której granic nie sposób zmierzyć. Po długim namyśle, z pełną świadomością znaczenia mych słów, mam zaszczyt ogłosić rewolucję, której skutki mogą równać się Kantowskiej, a nawet Sokratejskiej.”

(Edouard Le Roy, *A New Philosophy: Henri Bergson*, 1912)

Francuski filozof Edouard Le Roy, jak się okazało, błędnie wróżył Bergsonowi sukces. Przyszłe pokolenia nie spojrzęły bowiem łaskawym okiem na jego mistrza. Jego prace zostały w większości zignorowane przez kolejnych filozofów do tego stopnia, że obecni adepci filozofii, niezadko kończą edukację, nie mając w ogóle do czynienia z myślą Bergsona. A jednak w owym czasie Bergson był na ustach wszystkich. W swoim wystąpieniu przedstawię zarówno szczyt kariery, jak i okres zapomnienia Bergsonowskiej myśli, a także współczesne tendencje wykorzystywania Bergsonizmu w filozofii, świadczące o odrodzeniu myśli XX-wiecznego filozofa.

Proponowane kolokwium dotyczyć będzie prezentacji sylwetki filozofa, Henri Bergsona, zarówno ponad 100 lat temu, u szczytu jego kariery, jak i obecnie, kiedy to od około 2015 roku obserwujemy renesans jego myśli, nieprzystający nawet do odrodzenia Bergsonizmu zainspirowanego analizami Deleuze'a z lat 80./90. XX wieku. W pierwszej kolejności zaprezentowany zostanie Bergson jako filozof, którego popularność na początku XX wieku nie mogła się mierzyć z żadną inną. Jak podają historycy, na wykłady Bergsona w Collège de France ustawiały się kolejki Paryskiej inteligencji, spragnionej, by posłuchać poczytnego filozofa, ku irytacji jego uczniów, którzy nieraz nie byli w stanie wejść na salę wykładową. Nic dziwnego, skoro filozof został później doceniony przez szersze grono otrzymując Literacką Nagrodę Nobla za 1927 r. Mówi się, że wykład Bergsona w Nowym Jorku spowodował pierwszy tak duży korek na Manhattanie. A nie była to bynajmniej jego pierwsza wizyta w tym kraju, gdyż jako autorytet został poproszony przez rząd francuski do wzięcia udziału w misji dyplomatycznej, której celem było przekonanie ówczesnego prezydenta Stanów Zjednoczonych, Woodrowa Wilsona, do przystąpienia do I wojny światowej celem jej szybszego zakończenia. Mimo tak wielkiej popularności, Henri Bergson, syn polskiego pochodzenia kompozytora Michała Bergsona, nie dążył ani nie

pragnął takiej sławy. Pokornie przyjmował ogromne tłumy Paryżan na swych wykładach, nie odchodząc od realizacji sylabusa ani o jotę. Dowodzą tego zapiski wykładów Bergsona z początku XX wieku, m.in. o „idei czasu” z lat 1901-1902 albo o „historii idei czasu” z lat 1902-1903, które zostały wydane ostatnimi laty (od 2016 r.) staraniami wydawnictwa PUF, nota bene wbrew woli Bergsona wyrażonej w jego testamencie. Część wykładów odnaleziono w materiałach zdeponowanych przez spadkobierców Charlesa Péguy, który wiernie notował każde słowo wypowiedziane przez mistrza podczas wykładów.

W ten oto sposób nastąpi przejście do omówienia renesansu myśli filozofa. Nie dotyczy to wyłącznie najnowszych publikacji jego wykładów, lecz znacznego wzrostu zainteresowania myślą filozofa, co widać już chociażby po liczbie opracowań i polemik dotyczących różnych wątków Bergsonizmu. W ostatnich latach znacznie wzrosła też liczba konferencji organizowanych na temat Bergsonizmu, nie wyłączając tej zorganizowanej przeze mnie w ubiegłym roku w 100-lecie rocznicy słynnej debaty Bergsona z Einsteinem na temat istoty czasu. Założone w 2006 roku *Société des amis de Bergson* poszerzyło swoją działalność w roku 2018 organizując szereg dorocznych sześciu spotkań na całym świecie pod nazwą Global Bergsonism Research Project, na których zostaną omówione różne aspekty Bergsonizmu. Mniej więcej w tym samym czasie szereg zarówno młodych, jak i bardziej doświadczonych badaczy Bergsona, łącznie z piszącą te słowa, rozpoczęło pracę nad utworzeniem nowej bibliografii Bergsona. Myśl filozofa wykorzystywana jest obecnie w szerokim kręgu dyscyplin, w tym m.in. w badaniach nad zmianą klimatyczną i środowiskiem, w neuronauce, w badaniach nad kolonializmem. Te i inne aspekty renesansu Bergsonizmu, jaki właśnie obserwujemy na świecie, zostaną poruszone na spotkaniu, którego plan będzie wyglądał następująco:

1. Henri Bergson - filozof na miarę XX wieku.
2. Recepcja Bergsona na świecie, w tym w Polsce.
3. Zanik zainteresowania i próba „reanimacji” Bergsonizmu przez Deleuza.
4. Powrót do debaty Bergsona z Einsteinem: Latour, Canales, During.
5. Nowe ścieżki Bergsonizmu